

STUDIA OBSZARÓW WIEJSKICH
2018, tom 52, s. 23–38
<https://doi.org/10.7163/SOW.52.2>

KOMISJA OBSZARÓW WIEJSKICH
POLSKIE TOWARZYSTWO GEOGRAFICZNE
www.ptgeo.org.pl

INSTYTUT GEOGRAFII I PRZESTRZENNEGO ZAGOSPODAROWANIA
POLSKA AKADEMIA NAUK
www.igipz.pan.pl

Podstawowe determinanty jakości życia mieszkańców wsi i miast po akcesji Polski do Unii Europejskiej

Basic determinants of rural and urban inhabitants' life quality after Poland's accession to the European Union

Barbara Chmielewska • Józef Stanisław Zegar

Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej–PIB
ul. Świętokrzyska 20, 00-002 Warszawa
chmielewska@ierigz.waw.pl • Jozef.Zegar@ierigz.waw.pl

Zarys treści: Celem opracowania jest ocena zmian podstawowych determinantów jakości życia mieszkańców wsi i miast w okresie po akcesji Polski do Unii Europejskiej (lata 2006–2017). Badanie zostało przeprowadzone na podstawie wyników europejskiego badania dochodów i warunków życia (EU-SILC) oraz budżetów gospodarstw domowych GUS. Ocenę jakości życia ludności wykonano w oparciu o wskaźniki charakteryzujące obiektywne warunki bytowania (dochody, wydatki, infrastruktura otoczenia, warunki mieszkaniowe i wyposażenie mieszkań) oraz ocenę subiektywną. Podstawowe wskaźniki odnoszą się do osób lub gospodarstw domowych. Jakość życia na obszarach wiejskich jest gorsza niż w miastach, co wynika przede wszystkim z niższych dochodów mieszkańców wsi. Także niższy jest poziom wydatków, głównie na zaspokojenie potrzeb wyższego rzędu. Wyposażenie wiejskich gospodarstw domowych w podstawowe instalacje techniczne oraz dobra trwałego użytkownika, zwłaszcza nowoczesne, jest gorsze. Mieszkańcy wsi oceniają subiektywnie jakość swojego życia gorzej niż ludność miejska; jako gorszą oceniają też możliwość realizacji potrzeb. W ocenie jakości życia nie były uwzględniane środowiskowe i klimatyczne walory obszarów wiejskich.

Słowa kluczowe: jakość życia, wieś, miasto.

Wprowadzenie

Jakość życia ludności determinuje przede wszystkim sytuacja dochodowa gospodarstw domowych, która stwarza ramy dla poziomu i struktury wydatków. W ocenie jakości życia uwzględniane są przede wszystkim kwestie związane z żywnością, warunkami mieszkaniowymi, wyposażeniem mieszkań, dostępem do nowoczesnych technologii komunikacyjnych, kształceniem dzieci, uczestnictwem w kulturze, wypoczynkiem, a także pozycją na rynku pracy, korzystaniem z pomocy społecznej, usług czy systemu ochrony zdrowia. Każdy z wymienionych czynników ma swój wymiar obiektywny, ale zarazem opisywany jest w kategoriach subiektywnych. W ostatnich latach zaznacza się tendencja do przypisywania większej roli wskaźnikom subiektywnym. W granicach określonego dochodu mogą różnić się struktura potrzeb i sposób ich zaspokajania. Potrzeby podlegają bowiem wpływom otoczenia oraz uzależnione są od subiektywnych preferencji konsumenta. Tłu-

maczy to m.in. różnice jakości życia na wsi i w mieście (por. m.in.: Borys 2015; *Diagnoza Społeczna* 2009; Golinowska 2011; Panek 2015; Szukiełojć-Bieńkuńska 2015; *Jakość życia w Polsce* 2017).

Na terenach wiejskich w porównaniu z miejskimi gorsze są warunki infrastruktury technicznej, komunikacyjnej i mieszkaniowej, a także utrudniony jest dostęp do usług i nowoczesnych technologii. Natomiast wieś ma ogromne dobro – ważne także dla mieszkańców miast – mianowicie środowisko przyrodnicze. W jego zasobach szczególną rolę ma rolnictwo, podobnie jak w tworzeniu unikatowego krajobrazu wiejskiego, który stanowi dobro *per se*, jak też ma znaczenie dla działalności pozarolniczej oraz komfortu życia na wsi, czyli w sumie dla dobrostanu społecznego (Zegar 2015).

Celem opracowania jest ocena zmian jakości życia ludności zamieszkałej na wsi w okresie po akcesji Polski do Unii Europejskiej. Badanie zostało przeprowadzone na podstawie budżetów gospodarstw domowych GUS oraz wyników europejskiego badania dochodów i warunków życia (EU-SILC). Przy wyborze składowych wskaźników charakteryzujących jakość życia na wsi w Polsce kierowano się obszarami tematycznymi, jakie przyjął GUS oraz dostępnością danych. Było to podstawą przyjęcia do analizy okresu 2006–2017. Ocenę jakości życia ludności wiejskiej wykonano w oparciu o wskaźniki charakteryzujące obiektywne warunki bytowania (dochody, wydatki, infrastruktura otoczenia, warunki mieszkaniowe i wyposażenie mieszkań) oraz ocenę subiektywną respondentów badań GUS. Podstawowe wskaźniki odnoszą się do osób lub gospodarstw domowych. W ocenie jakości życia nie były uwzględniane środowiskowe i klimatyczne walory obszarów wiejskich.

Pojęcie jakości życia

Jakość życia definiowana jest jako stopień zaspokojenia potrzeb materialnych i niematerialnych – spełnienia standardów lub realizacji wartości: biologicznych, psychologicznych, duchowych, społecznych, politycznych, kulturalnych, ekonomicznych i ekologicznych jednostek, rodzin i zbiorowości. Przegląd literatury na temat badań nad jakością życia ujawnia różnice w interpretacji tego zagadnienia. Wynika to głównie z wielowymiarowej i interdyscyplinarnej natury pojęcia jakości życia, które występuje w wielu dyscyplinach nauki: ekonomii, psychologii, medycynie i socjologii (Rybczyńska 1995; Trzebiatowski 2011; Tobiasz-Adamczyk 1996; *Definicja zdrowia...* 2016).

Czynniki, które stanowiąc mają o niskiej bądź wysokiej jakości życia, zostały usytuowane przez jednego z prekursorów analiz związanych z jakością życia – A. Campbella – w kategorii potrzeb (Trzebiatowski 2011). B. Gałęski (1997) uważał, że o ile poziom życia odnosi się do stopnia zaspokojenia potrzeb, o tyle jego jakość do sposobu ich zaspokajania. Natomiast A. Kaleta (1988) wskazywał, że jakość życia obejmuje potrzeby, które jednostka uważa za najistotniejsze dla swojego życia oraz opinie jednostki na temat poziomu ich zaspokajania. E. Wysocka (2014), cytując Z. Ratajczak, podaje, że jakość życia ujmowana jest jako rezultat złożonej relacji, zachodzącej między realizacją i stopniem zaspokojenia własnych potrzeb a wymaganiami i zasobami występującymi w otoczeniu. Wysoka jakość życia, egzemplifikowana przez zadowolenie i pozytywne emocje, odczuwana jest wtedy, gdy w relacji tej nie są naruszone zasoby jednostki i jest możliwe realizowanie jej potrzeb. Niską jakość życia, wyznaczaną przez niezadowolenie i negatywne emocje, jednostka odczuwa wówczas, gdy występuje nieadekwatność potrzeb do zasobów: wewnętrznych –

jednostkowych, jak i zewnętrznych – w otoczeniu. Poczucie niezadowolenia (niska jakość życia) kojarzone jest z ponoszeniem kosztów psychologicznych w sytuacji realizowania własnych potrzeb.

W kategorii jakości życia wyróżnia się stałe elementy, jak: czynniki obiektywne, czynniki społeczne i czynniki subiektywne. Czynniki obiektywne najczęściej odzwierciedlają dobrobyt materialny, czynniki społeczne mierzone są za pomocą usług społecznych i dostępnej infrastruktury, natomiast czynniki subiektywne przedstawiają np. odczucia psychiczne jednostek, satysfakcję, zadowolenie i szczęście. Przy opisie zakresu pojęcia jakości życia ważna jest analiza determinant zarówno obiektywnych, jak i subiektywnych. Życie ludzkie powinno być ujmowane holistycznie, ponieważ jego przebieg zależy nie tylko od właściwości samego człowieka (biologicznych, psychicznych i społecznych), ale także od środowiska, w jakim ten człowiek się znajduje (Sampolska-Rzechuła 2013).

Obiektywny obraz jakości życia zbliżony jest znaczeniowo do pojęcia warunków życia (poziomu życia, standardu życia, stopy życiowej), które oznaczają całokształt obiektywnych warunków o charakterze infrastrukturalnym, w jakich żyje społeczeństwo (grupy społeczne, gospodarstwa domowe i jednostki). Wiązą się one głównie z kondycją materialną, zabezpieczeniem egzystencjonalnym oraz zabezpieczeniem środowiskowym życia jednostek. Obiektywna jakość życia jest więc zbiorem obiektywnych form zaspokajania potrzeb człowieka, charakteryzujących różne aspekty jego życia, bez oceny porównawczej lub psychologicznej (Słaby 2007).

W ostatnich latach coraz częściej przypisuje się większą rolę wskaźnikom subiektywnym. „Cechą charakterystyczną tych miar – w przeciwieństwie do »tradycyjnych« wskaźników obiektywnych – jest fakt odzwierciedlania nie tyle istniejącego »status quo« analizowanych zjawisk, ile raczej »definicji sytuacji« dokonywanej przez samych badanych” (Trzebiatowski 2011, s. 28). Jakość życia mierzona miarą subiektywną jest zestawem ocen obiektywnych faktów jakościowych (ocen stopnia zadowolenia z różnych obiektywnych form zaspokajania potrzeb człowieka) charakteryzujących różne aspekty życia człowieka i pochodzących ze skali psychologicznej. Komentowana jest często w kontekście sposobu czy stylu życia, jako poziom szczęścia ze stopnia zaspokojenia jego różnorodnych potrzeb. Jakość życia jest związana z poszukiwaniem „dobrego”, godnego życia, w którym potrzeby konsumpcyjne byłyby zaspokajane w takim samym stopniu co potrzeby psychologiczne.

Na kompleksową ocenę jakości życia pozwala dopiero ocena tej kategorii według obiektywnego i subiektywnego kryterium. Jakość życia rozpatrywana jest w odniesieniu do społeczeństwa, rodziny i jednostki. Ocena, tak obiektywna, jak i subiektywna jednostki, nie zawsze odzwierciedla ocenę rodziny lub społeczności i odwrotnie.

Wyniki badań GUS wskazują na poprawę jakości życia Polaków po akcesji Polski do UE, chociaż nie dotyczy ona jednakowo wszystkich grup społecznych, czego potwierdzeniem są m.in. zróżnicowanie i zmiany rozkładu dochodów (wartości współczynnika Giniego¹) oraz zasięgu ubóstwa skrajnego (tab. 1).

Mniejsze rozwarstwienie dochodowe (niższe wartości współczynnika Giniego) oraz niższy zasięg ubóstwa skrajnego cechuje mieszkańców miast niż wsi, a także rodziny utrzymujące się ze źródeł pozarolniczych niż z rolnictwa. W rozpatrywanym okresie zmniejszyły się wartości powyższych wskaźników zarówno w mieście, jak i na wsi, w czym można dopatrywać się efektów programu 500+, który poprawił sytuację wielu najuboższych polskich

¹ Współczynnik Giniego to stosowana w świecie miara rozkładu dochodów, w której za 100 przyjmuje się społeczeństwo skrajnych nierówności, a za 0 absolutne ich wyrównanie (alternatywnie stosuje się przedział od 0 do 1).

Tabela 1. Rozkład dochodów i zasięg ubóstwa skrajnego w gospodarstwach domowych w wybranych latach

Wyszczególnienie	2003	2005	2010	2016	2017
Rozkład dochodów gospodarstw domowych (wartość współczynnika Giniego)					
Ogółem	0,343	0,371	0,374	0,307	0,293
Pracowników	0,364	0,371	0,347	0,307	0,293
Rolników	0,473	0,497	0,533	0,541	0,547
Pracujących na własny rachunek	0,408	0,397	0,375	0,346	0,340
Emerytów	0,252	0,241	0,249	0,224	0,223
Rencistów	0,282	0,281	0,291	0,263	0,259
Miasta	0,330	0,333	0,323	0,288	0,281
Wieś	0,326	0,336	0,339	0,305	0,302
Zasięg ubóstwa skrajnego (w % osób w gospodarstwach domowych)					
Ogółem	10,9	12,3	5,7	4,9	4,3
Pracowników	8,1	11,2	5,1	3,9	3,3
Rolników	17,2	18,1	8,9	11,0	9,7
Pracujących na własny rachunek	7,0	6,3	2,2	2,2	2,6
Emerytów	5,6	6,3	3,9	3,9	4,4
Rencistów	15,1	17,5	9,6	8,5	7,3
Miasta	6,8	8,2	3,4	2,9	2,4
Wieś	17,5	18,7	9,4	8,0	7,3

Źródło: dane GUS: *Budżety...* (2018, s. 348); *Sytuacja (...)* w 2004 (brak daty, s. 16); *Sytuacja...* (2007, s. 16); *Ubóstwo w Polsce...* (2011, s. 4–7); *Zasięg ubóstwa...* (2017, s. 2–4); *Zasięg ubóstwa...* (2018, s. 1–5).

rodzin (*Sytuacja...* 2018). Spadek zasięgu ubóstwa skrajnego odnotowano we wszystkich grupach społeczno-ekonomicznych. Podobna tendencja cechowała zróżnicowanie dochodowe, ale z wyjątkiem grupy rolników, dla której współczynnik Giniego wzrastał. Mogły przyczynić się do tego m.in. transfery pieniężne do rolnictwa związane z dopłatami obszarowymi w ramach WPR, na czym zyskiwały najbardziej gospodarstwa o dużym areale. Znaczne zróżnicowanie wykazywała również dynamika wzrostu dochodów gospodarstw według ich wielkości ekonomicznej, typu rolniczego i zasobów ziemi².

W analizowanym okresie jakość życia w Polsce znacząco poprawiła się. Tak wynika z globalnego badania jakości życia SEDA prowadzanego przez Boston Consulting Group (BCG). W Raporcie BCG – edycja 2018 – podano, że jakość życia w Polsce poprawia się najszybciej spośród wszystkich krajów świata. Od 2009 r. Polska poprawiła aż 34 wskaźniki, zajmując 26 pozycję, tj. o 10 punktów wyżej. Autorzy rankingu biorą każdego roku pod uwagę 10 czynników podzielonych na trzy grupy: ekonomiczne (w tym dochód na obywatela, stabilność gospodarcza, poziom zatrudnienia), inwestycyjne (w tym infrastruktura,

² Badania polskiego FADN wykazały znaczne zróżnicowanie wzrostu dochodów rodziny w zależności od typu rolniczego gospodarowania. W latach 2005–2016 najwyższą dynamikę wzrostu dochodu z rodzinnego gospodarstwa rolnego na osobę pełnozatrudnioną rodziny odnotowano w drobiarstwie i chowie trzody (łącznie średnio o ok. 180%), wysoką w hodowli krów mlecznych (o 101%), najniższą zaś w uprawach trwałych (o 5%), a w przypadku hodowli zwierząt trawożernych wystąpił nawet spadek dochodów o 10% (*Wyniki Standardowe...* 2006, s. 45; *Wyniki Standardowe...* 2017, s. 51).

system edukacji i opieka zdrowotna) oraz zrównoważony rozwój (w tym stan środowiska, instytucje rządowe, społeczeństwo obywatelskie, podział dochodów). I choć nadal liderami rankingu są Norwegia, Szwecja, Islandia, Luksemburg, Dania i Szwecja, to Polska stała się liderem dynamiki zmian jakości życia „na lepsze”. Na wysoką pozycję kraju wpłynęły przede wszystkim rozwój infrastruktury oraz poprawa sytuacji na rynku pracy, co przełożyło się również na wzrost dochodów Polaków. Po raz pierwszy w historii badań wskaźnika ufności konsumenckiej, prowadzonych od 1997 r., odsetek osób nastawionych optymistycznie przewyższył odsetek pesymistów i był wyższy od średniej europejskiej. Niekorzystnie kształtowała się jedynie sytuacja w edukacji, co może mieć związek z wprowadzanymi w ostatnich latach reformami w szkolnictwie (Ciszak 2018; Janik 2018).

Poziom i struktura dochodów

Podstawowym czynnikiem kształtującym jakość życia członków gospodarstwa domowego jest dochód. Jest on ekonomicznym gwarantem zaspokajania potrzeb. W okresie po akcesji (2006³–2017) poprawiły się relacje dochodowe między wsią a miastem. W 2006 r. dochód rozporządzalny ludności wiejskiej stanowił 69,8% dochodu ludności miejskiej; w 2017 r. odsetek ten wzrósł do 77,6%, przy czym dysproporcje dochodowe różnicowała wielkość miast. W 2006 r. dochód rozporządzalny ludności wiejskiej stanowił 85,6% dochodu ludności miejskiej w miastach małych (do 20 tys. mieszkańców); w 2017 r. udział ten wzrósł do 91,4%. W odniesieniu do miast dużych (o liczbie mieszkańców 500 tys. i więcej) relacje te kształtowały się odpowiednio: 51,6 i 61,4%. W tym okresie dochód rozporządzalny na wsi wzrósł o 106,2%, natomiast średnio w mieście o 85,5% (tab. 2).

Wysoka dynamika wzrostu dochodów rodzin rolniczych wynikała głównie ze wsparcia finansowego gospodarstw rolnych w ramach WPR. Natomiast przyczyną niższej dynamiki wzrostu dochodów w miastach była prawdopodobnie migracja zarobkowa. Osoby przybywające ze wsi do dużych miast w poszukiwaniu pracy częściej znajdują zatrudnienie na stanowiskach robotniczych nisko opłacanych, w których łatwiej znaleźć wolne miejsce pracy. Znacznie trudniej jest znaleźć pracę w tzw. zawodach nadwyżkowych (więcej zgłoszeń chętnych do zatrudnienia niż ofert pracy). Do pierwszych zalicza się zawody, do których wykonywania wystarczy wykształcenie podstawowe, zawodowe lub średnie. Są to oferty m.in. dla: sprzątaczk, pomocy kuchennej, sprzedawcy, magazyniera, kasjera, pomocniczego personelu medycznego, pracowników na budowie czy kierowców z prawem jazdy kat. B. Ich wynagrodzenie jest niskie i waha się w granicach 2–5 tys. zł. Zatrudnienie w zawodach nadwyżkowych, do których zalicza się głównie administratorów i specjalistów do spraw sieci komputerowych, marketingu i handlu, ekonomistów, stanowiska kierownicze, łączy się wprawdzie ze znacznie wyższym uposażeniem (do kilkunastu tys. zł), ale należy wykazać się wyższym wykształceniem, często ukończeniem specjalistycznych kursów podyplomowych, znajomością języków obcych, zwłaszcza angielskiego oraz doświadczeniem zawodowym na kierowniczym stanowisku. Jak wynika z rankingu zawodów przedstawionych przez Urząd m.st. Warszawy, najliczniejszą grupę wśród zarejestrowanych osób bezrobotnych stanowią osoby deklarujące chęć pracy w zawodzie: sprzedawca, pozostali pracownicy obsługi biurowej, technik prac biurowych, ekonomista,

³ Pierwszy rok pełnych wyników badań dochodów i warunków życia ludności opracowany według badania EU-SILC (*Dochody i warunki życia...* 2008).

Tabela 2. Przeciętny miesięczny nominalny dochód rozporządzalny w zł na osobę w gospodarstwach domowych według miejsca zamieszkania w latach 2006–2017

Lata	Ogółem	Miasta						Wieś	Rolnicy
		razem	o liczbie mieszkańców w tys. mieszkańców						
			poniżej 20	20–99	100–199	200–499	500 i więcej		
w złotych w przeliczeniu na 1 osobę, miesięcznie (ceny nominalne)									
2006	835	944	770	845	863	1027	1276	659	690
2007	929	1044	840	932	974	1124	1420	744	847
2008	1046	1176	982	1044	1133	1219	1593	836	887
2009	1114	1255	1031	1132	1209	1272	1735	889	884
2010	1193	1342	1098	1206	1255	1389	1880	953	1025
2011	1227	1384	1158	1227	1306	1422	1920	975	984
2012	1278	1440	1200	1273	1320	1497	2012	1028	1092
2013	1299	1453	1192	1318	1344	1498	2002	1060	1156
2014	1340	1516	1233	1380	1444	1583	2046	1067	1051
2015	1386	1566	1294	1410	1496	1607	2122	1106	1046
2016	1475	1642	1419	1484	1575	1715	2108	1214	1151
2017	1598	1751	1486	1604	1706	1860	2214	1359	1576
2017/2006	191,4	185,5	193,0	189,8	197,7	181,1	173,5	206,2	228,4

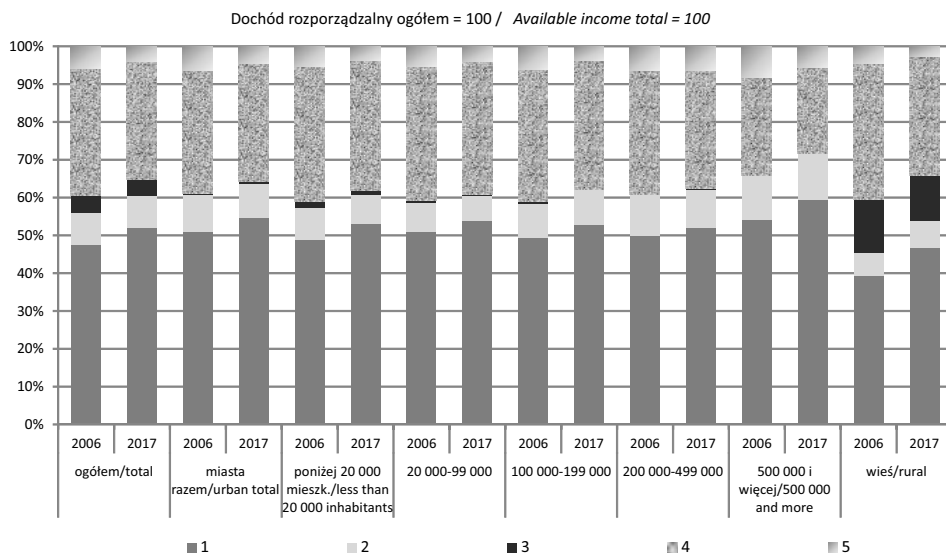
Źródło: dane GUS: *Budżety...* (kolejne lata); *Dochody i warunki życia...* (kolejne lata).

sprzątaczką biurową, robotnikiem gospodarczym. Są to niskopłatne miejsca pracy (*Ranking zawodów...* 2018).

Zasadnicze znaczenie w kształtowaniu sytuacji dochodowej rodzin ma źródło zarobkowania. Na wsi jest to praca najemna. Jej udział w strukturze dochodów gospodarstw domowych wiejskich jest najwyższy i wykazywał w latach 2006–2017 tendencję wzrostową (z 39,4% do 46,7%). Niewielki wzrost odnotowano także w przypadku pracy na własny rachunek (z 6,1% do 7,1%). W kształtowaniu budżetu rodziny wiejskiej zmniejszyło się znaczenie pracy w rolnictwie (spadek z 14,1% do 12%) oraz jeszcze bardziej ze świadczeń z ubezpieczeń społecznych (z 35,9% do 31,4%; ryc. 1). Tendencja wzrostu udziału dochodów z pracy najemnej w strukturze dochodów ludności wiejskiej jest trwała. Wzmacniają ją także migracja z miast na wieś⁴. Obecnie na wieś przenoszą się nie tylko emeryci, ale coraz częściej przedstawiciele wolnych zawodów i kadra kierownicza, zatem także twórcy innowacji. Są to osoby nierzadko osiągające wysokie dochody.

Dochód z pracy najemnej dominuje w strukturze dochodów rozporządzalnych przeciętnego gospodarstwa domowego miejskiego i w latach 2006–2017 wykazywał stałą tendencję wzrostową (z 51,1% do 54,7%). Mała zaś udział wpływów z pracy na własny rachunek (z 9,5% do 9,1%) oraz ze świadczeń społecznych (z 32,6% do 31,2%). Znikomą

⁴ W latach 2005–2017 liczba ludności na wsi zwiększyła się o 590,9 tys.; w 2017 r. saldo dodatnie migracji wewnętrznych na pobyt stały na wsi wyniosło 25,9 tys. (*Rocznik Statystyczny 2016*, 2016, s. 207; *Rocznik Statystyczny 2018*, 2018, s. 223).

Ryc. 1. Struktura dochodów rozporządzalnych w gospodarstwach domowych według źródeł ich pozyskiwania w 2006 oraz 2017 r. (w%). 1 – z pracy najemnej, 2 – z pracy na własny rachunek, 3 – z rolnictwa, 4 – ze świadczeń społecznych, 5 – pozostałe.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych: jak w tab. 2.

Structure of disposable income in households by sources of their acquisition in 2006 and 2017 (in%). 1 – wage labour, 2 – self-employment, 3 – agriculture, 4 – social benefits, 5 – other.

Source: own study based on the Central Statistical Office data.

rolę odgrywało rolnictwo – jego udział w budżecie rodziny miejskiej kształtował się na poziomie od 0,5 do 0,4%.

Stałe zatrudnienie, zależne od sytuacji na rynku pracy, stanowi istotny czynnik decydujący o jakości życia nie tylko jednostki, ale i całej rodziny. W 2016 r. w ogólnej liczbie 1335 tys. zarejestrowanych w Polsce bezrobotnych 45,2% stanowili bezrobotni na obszarach wiejskich. Na wsi wyższy niż średnio w kraju był udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym (6,3% wobec 5,6%), odsetek długotrwale bezrobotnych (25% wobec 24%) oraz pozostających bez pracy ludzi młodych – do 24 lat (17,7% wobec 13,4%; *Obszary wiejskie... 2017*, aneks tabelaryczny). Tendencje na rynku pracy na wsi i w mieście są podobne, choć niewątpliwie mieszkańcy wsi są bardziej zagrożeni bezrobociem, a tempo spadku bezrobocia jest wolniejsze na wsi (*Stan i struktura... 2017*).

Poziom i struktura wydatków gospodarstw domowych

Wydatki gospodarstw domowych wiejskich i miejskich, charakteryzujące stopień i zakres realizowanych potrzeb, cechowała różna dynamika zmian – wyższa na wsi niż w mieście. W latach 2006–2017 ogólny poziom wydatków nominalnych wzrósł na wsi o 63%, a w mieście o 56%, co w połączeniu ze spadkiem udziału wydatków w dochodach pozwala wnioskować o występowaniu tendencji do niwelowania różnic w jakości życia na wsi i w mieście (tab. 3).

Tabela 3. Przeciętne miesięczne wydatki w zł na osobę w gospodarstwach domowych według miejsca zamieszkania w latach 2006–2017

Lata	Ogółem kraj	Miasta						Wieś	Relacja: wieś miasto %
		razem	o liczbie mieszkańców w tysiącach				500 i więcej		
			poniżej 20	99–20	199–100	499–200			
2006	745	834	701	750	772	897	1102	602	72,2
2007	810	908	747	817	866	964	1205	653	71,9
2008	904	1010	855	891	984	1034	1365	735	72,8
2009	957	1070	869	963	1042	1083	1488	775	72,4
2010	991	1107	916	1007	1050	1124	1528	806	72,8
2011	1015	1133	959	1028	1081	1162	1518	825	72,8
2012	1051	1174	988	1058	1117	1205	1581	859	73,2
2013	1062	1183	992	1087	1112	1210	1582	873	73,8
2014	1079	1211	992	1110	1172	1244	1615	874	72,2
2015	1091	1225	1030	1100	1194	1265	1624	883	72,1
2016	1132	1261	1114	1141	1228	1306	1588	930	73,8
2017	1176	1301	1106	1219	1284	1393	1584	981	75,4
2017/2006 (%)	157,9	156,0	157,8	162,5	166,3	155,3	143,7	163,0	104,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie: *Budżety...* (kolejne lata).

W badanym okresie wydatki ogółem przeciętnego mieszkańca wsi były niższe niż w mieście i stanowiły odpowiednio: w 2006 r. 72,2%, a w 2017 r. 75,4%, przy czym analogicznie jak w przypadku dochodów relacje różniły się w zależności od wielkości miasta. Na przykład w 2017 r. wydatki ludności wiejskiej stanowiły 61,9% wydatków ludności w miastach o liczbie mieszkańców 500 i więcej tys., a w miastach poniżej 20 tys. mieszkańców 88,7%. Od wstąpienia Polski do Unii Europejskiej zmniejszyły się dysproporcje pod względem wielkości wydatków między wsią a miastem, ale jednocześnie pogłębiły między ludnością wiejską a rolniczą. Przewaga wydatków przeciętnego mieszkańca wsi w stosunku do wydatków gospodarstwa domowego rolników wzrosła z 4,8% do 13%. Można wskazywać na wiele przyczyn tej tendencji, niekorzystnej dla rodzin utrzymujących się głównie z rolnictwa. Paradoksalnie za jedną z nich można wskazać objęcie polskiego rolnictwa WPR, która w ramach dopłat obszarowych najbardziej korzystna finansowo okazała się dla gospodarstw dużych. W gospodarstwach o małym obszarze, których jest najwięcej, dopłaty te nie miały dużego wpływu na poprawę ich budżetu. Nie bez znaczenia jest też wzrost migracji na wieś ludności zatrudnionej w mieście na dobrze płatnych posadach oraz emerytów pobierających świadczenia z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych, które są znacznie wyższe niż świadczenia rolników indywidualnych⁵.

Natomiast w przypadku dwóch innych ważnych wskaźników jakości życia, jakimi są udział wydatków ogółem w dochodach oraz wydatków na żywność w wydatkach ogó-

⁵ W 2017 r. przeciętna miesięczna emerytura z pozarolniczego systemu ubezpieczeń społecznych wynosiła 2138 zł, a rolników indywidualnych 1200 zł – wyższa była z tytułu przekazania gospodarstwa rolnego Skarbowi Państwa – 1592 zł lub następcy – 1559 zł (*Rocznik Statystyczny 2018*, 2018, s. 285–286).

tem,⁶ odnotowano poprawę pozycji wsi. W 2006 r. wydatki ogółem ludności wiejskiej stanowiły 91,2% dochodu rozporządzalnego, a w 2017 r. odsetek ten wyniósł 72,2%. Mieszkańcy miast przeznaczali na wydatki odpowiednio: 88,3 i 74,3%. Tendencja spadkowa wystąpiła także w odniesieniu do udziału wydatków na żywność, który w latach 2006–2017 zmniejszył się w rodzinach wiejskich z 32% do 27,5%, a w rodzinach miejskich z 24,9% do 22,8%. Wiejskim gospodarstwom domowym pozostaje zatem mniejsza część funduszy na realizację potrzeb ponadpodstawowych, oszczędności i inwestycje. Natomiast jakość życia rolników, definiowaną poprzez relacje dochodów i wydatków, należy oceniać nieco inaczej. Mimo najniższego udziału wydatków w dochodach oraz najwyższego udziału żywności w wydatkach ogółem trudno wysuwać jednoznaczne wnioski o dobrobycie rodzin utrzymujących się głównie z pracy na roli⁷. Cechuje je bowiem „konkurowanie” celów konsumpcyjnych gospodarstwa domowego z celami produkcyjnymi gospodarstwa rolnego, co może przyczyniać się do ograniczania wydatków przeznaczanych na potrzeby gospodarstwa domowego. Wysoki zaś udział żywności w wydatkach ogółem może wynikać z wysokiego samozaopatrzenia (Chmielewska 2013).

Badania budżetów gospodarstw domowych zawsze wykazywały zróżnicowanie relacji wydatków między wsią a miastem na poszczególne potrzeby. Mieszkańcy wsi przeznaczali większy niż mieszkańcy miast odsetek wydatków ogółem na żywność, odzież i obuwie oraz transport i łączność, a więc na zaspokojenie potrzeb podstawowych. Mniejszy zaś – na potrzeby wyższego rzędu, w tym zwłaszcza na edukację oraz rekreację i kulturę (ryc. 2). W okresie po akcesji odnotowano poprawę tych relacji na korzyść wsi – zmniejszyły się dysproporcje między wsią a miastem w wydatkach na odzież, mieszkanie (wyposażenie i utrzymanie), transport i łączność, rekreację i kulturę oraz restauracje i hotele.

Na podstawie zmian relacji dochodów i wydatków można wnioskować, że w latach 2006–2017 poprawiła się jakość życia na wsi w porównaniu z miastem. Mimo to nierówności w wielu przejawach życia nadal są znaczne na niekorzyść ludności wiejskiej – na przykład wydatki na edukację, rekreację i kulturę oraz restauracje i hotele.

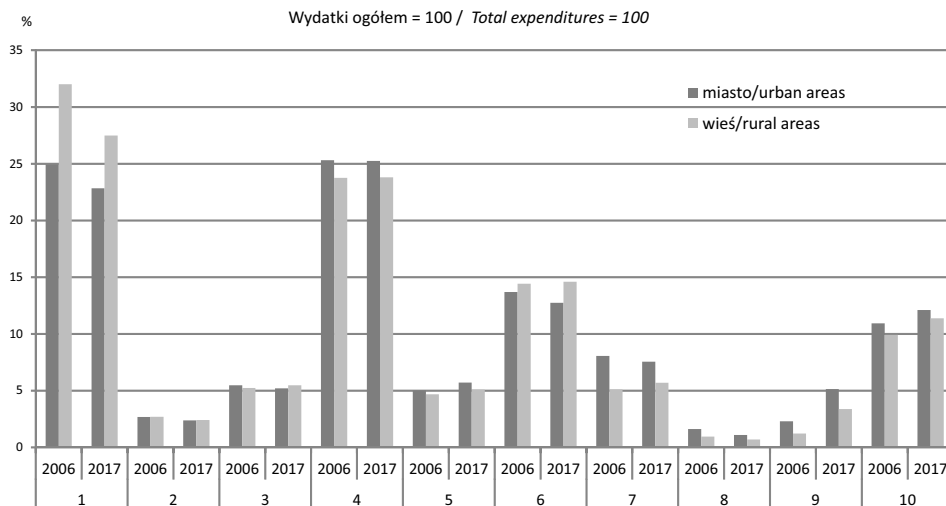
Wyposażenie w infrastrukturę techniczną oraz sytuacja mieszkaniowa

Wyposażenie terenów wiejskich w infrastrukturę techniczną ma kluczowy wpływ na jakość życia mieszkańców wsi. Infrastruktura drogowa, wodna, kanalizacyjna i gazowa na wsi nie tylko ułatwiają codzienność życia ich mieszkańców, ale przyczyniają się do powstania wielu nowych miejsc pracy, głównie w usługach, handlu oraz w małych i średnich przedsiębiorstwach. W ciągu ostatnich 10 lat, jak podała ARIMR, powstało na wsi około 53 tys. nowych miejsc pracy, niezwiązanych z rolnictwem (*Efekty...* 2015).

W latach 2005–2016 wzrosła na obszarach wiejskich długość sieci wodociągowej o 22,3%, liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych o 25,3%, długość sieci kanalizacyjnej o 145,6% oraz liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych o 144,5%. Długość sieci gazowej rozdzielczej i przesyłowej zwiększyła się o 22,9%

⁶ Udział wydatków na żywność w wydatkach ogółem stanowi ważny wskaźnik informujący o poziomie zaspokojenia podstawowych potrzeb i jakości życia. Odsetek wydatków na żywność traktowany jest jako jeden z najważniejszych wyznaczników dobrobytu.

⁷ Rolnicy przeznaczali w 2006 r. na wydatki 83,2% dochodu rozporządzalnego, a w 2017 r. 55,1%; na żywność odpowiednio: 35,2% i 31% wydatków ogółem (*Budżety...*, 2007, s. 50, 60; *Budżety...*, 2018, s. 112, 128).

Ryc. 2. Struktura wydatków na poszczególne potrzeby w gospodarstwach domowych na wsi i w mieście w 2006 i 2017 r. (w %). 1 – żywność, 2 – napoje alkoholowe, 3 – odzież i obuwie, 4 – mieszkanie, 5 – zdrowie, 6 – transport i łączność, 7 – rekreacja i kultura, 8 – edukacja, 9 – restauracje i hotele, 10 – pozostałe wydatki. Źródło: jak w tab. 3.

Structure of expenditure on households' individual needs in rural and urban areas in 2006 and 2017 (in %). 1 – food, 2 – alcoholic beverages, 3 – clothing and footwear, 4 – housing, 5 – health, 6 – transport and communications, 7 – recreation and culture, 8 – education, 9 – restaurants and hotels, 10 – other expenditures. Source: own study based on the Central Statistical Office data.

a liczba przyłączy prowadzących do budynków mieszkalnych i niemieszkalnych o 24,9%, zaś odbiorców gazu z sieci o 35%. Liczba odbiorców energii elektrycznej zwiększyła się o 6,3%. Wzrósł odsetek ludności korzystającej z oczyszczalni ścieków na obszarach wiejskich z 20,4% do 37,4% (*Obszary wiejskie... 2017*, aneks tabelaryczny).

Postęp w rozwoju infrastruktury na obszarach wiejskich w znaczącym stopniu determinuje sytuację mieszkaniową (użytkowanie i wyposażenie mieszkania) ludności wiejskiej i przyczynia się zmniejszenia dysproporcji pod względem warunków mieszkaniowych i wygody życia na wsi w porównaniu z miastem. Zły stan mieszkań i ich skromne wyposażenie obniża jakość życia. I odwrotnie, dobre warunki mieszkaniowe, spełniające kryteria ich użytkowników, są zazwyczaj źródłem zadowolenia i pozytywnej oceny jakości życia.

W Polsce rośnie zainteresowanie zamieszkaniem poza miastem w domu wolnostojącym lub w zabudowie szeregowej, co związane jest ze skalą urbanizacji na obszarach wiejskich. Tego typu zabudowa połączona jest z pełnym wyposażeniem nowych domów w infrastrukturę wodną, kanalizacyjną i gazową oraz drogową. Do niej podłączane są inne domy na wsi. Tym samym urbanizacja obszarów wiejskich, jeśli zachowuje wymogi ochrony środowiska naturalnego, przyczynia się do poprawy jakości życia ludności wiejskiej pod względem wygody zamieszkania. Nadal jednak odsetek mieszkań wyposażonych w „pełną” infrastrukturę wodno-kanalizacyjną i gazową jest mniejszy na wsi niż w mieście, zwłaszcza w przypadku przyłączy do sieci. Na wsi więcej gospodarstw domowych korzysta z instalacji lokalnych i gazu z butli (tab. 4).

Tabela 4. Wybrane dane o sytuacji mieszkaniowej oraz wyposażeniu gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania na wsi i w miastach w latach 2006–2017

Wyszczególnienie	Odsetek gospodarstw domowych			
	wieś		miasto	
	2006	2017	2006	2017
Sytuacja mieszkaniowa				
Kran z zimną wodą bieżącą	93,1	98,0	99,2	99,7
Ustęp spłukiwany bieżącą wodą	81,8	94,2	95,8	98,1
Łazienka z wanną lub prysznicem	81,8	93,7	94,0	97,3
Ciepła woda bieżąca z sieci	3,4	2,3	40,0	41,5
Ciepła woda bieżąca ogrzewana lokalnie	77,9	92,0	54,8	56,6
Gaz z sieci	19,2	21,0	74,8	71,7
Gaz z butli	72,6	72,1	19,3	17,2
Centralne ogrzewanie	65,8	85,2	79,1	87,7
Piece na opał	30,8	13,4	12,9	7,8
Piece elektryczne lub gazowe	2,8	1,3	7,7	4,4
Wyposażenie w przedmioty trwałego użytkowania				
Telefon komórkowy	68,5	94,8	75,4	96,8
Odbiornik telewizyjny	98,6	96,8	98,5	94,5
TV satelitarna lub kablowa	28,6	51,4	58,8	65,0
Komputer osobisty	34,8	72,7	48,1	77,5
Podłączenie do Internetu	15,5	71,5	34,7	76,4
Zmywarka do naczyń	4,0	31,1	7,3	32,2
Chłodziarka lub zamrażarka	98,7	99,1	98,6	98,7
Pralka automatyczna	71,5	94,1	88,3	97,4
Samochód osobowy	58,2	75,3	45,3	60,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS: *Dochody i warunki życia...* (2008, s. 77); *Budżety...* (2007, s. 142); *Budżety...* (2018, s. 256–257).

Powszechnie uznanym wskaźnikiem jakości życia jest wyposażenie gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania, jak m.in. telefon, telewizor kolorowy, komputer, zmywarkę, pralkę automatyczną, mikrofalówkę czy samochód osobowy (tab. 4).

W przedmioty trwałego użytkowania, zwłaszcza w te najbardziej nowoczesne lub o charakterze prestiżowym (zestaw kina domowego, odtwarzacz DVD), najlepiej wyposażone są gospodarstwa domowe miejskie. Rodziny rolnicze i wiejskie posiadają zaś więcej sprzętu tradycyjnego (telefon stacjonarny, chłodziarka) lub o wysokiej przydatności użytkowej w gospodarstwie, jak samochód osobowy, który na wsi stanowi podstawowy środek transportu. Część wyposażenia, jak urządzenie do odbioru TV satelitarnej lub kablowej czy podłączenie do Internetu wyższe w mieście niż na wsi wynika głównie z różnej gęstości ludności na terenach wiejskich i miejskich.

Jakość życia na wsi polskiej, mierzona zmianami wyposażenia gospodarstw domowych w przedmioty trwałego użytkowania, poprawiła się. Wzrósł odsetek gospodarstw domo-

wych wiejskich i rolniczych mających dostęp do Internetu, TV satelitarnej i kablowej oraz wyposażonych w przedmioty trwałego użytkowania nowej generacji.

Ocena subiektywna sytuacji ekonomicznej i społecznej gospodarstw domowych

Na ogólną ocenę jakości życia znaczący wpływ mają czynniki subiektywne. W okresie po akcesji mieszkańcy wsi postrzegali swoją sytuację finansową mniej optymistycznie niż mieszkańcy miast (tab. 5).

Tabela 5. Subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych

Wyszczególnienie	Odsetek gospodarstw oceniających swoją sytuację materialną jako:								
	bardzo dobrą i dobrą			przeciętną			raczej złą i złą		
	2003	2009	2017	2003	2009	2017	2003	2009	2017
Ogółem gospodarstwa domowe	12,8	23,7	37,2	52,6	56,2	51,6	34,6	20,1	11,2
Pracownicy	15,1	27,2	43,2	54,5	58,0	50,0	30,4	14,8	6,9
Rolnicy	6,8	20,9	36,2	56,9	63,4	58,8	36,3	15,7	5,2
Pracujący na własny rachunek	27,6	47,5	64,1	54,1	46,3	33,0	18,1	6,3	3,0
Emeryci	13,5	17,9	27,7	58,0	59,5	58,3	28,5	22,6	14,1
Renciści	5,5	8,0	14,6	43,5	49,2	56,7	51,0	42,7	28,8
Miasta	15,2	26,4	39,5	57,1	54,2	49,4	33,1	19,4	11,2
Wieś	8,2	18,1	32,6	53,5	60,3	56,2	38,2	21,7	11,1

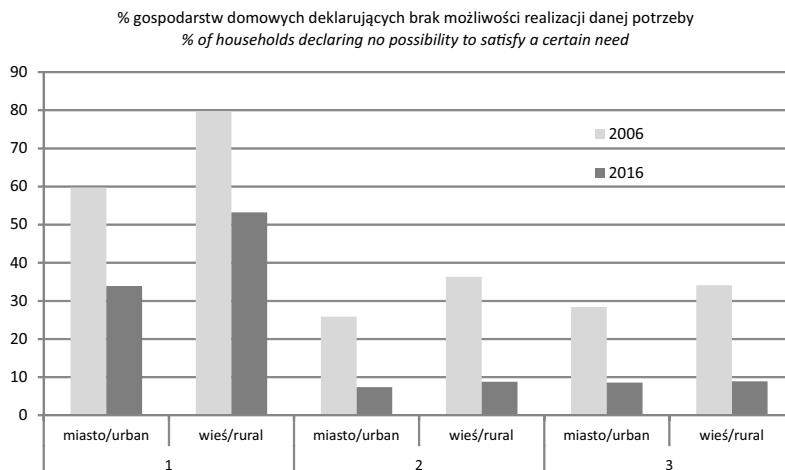
Źródło: *Sytuacja... w 2003 r.* (brak daty, s. 16); *Sytuacja... 2010* (aneks, tab. 10); *Sytuacja...* (2013, s. 142); *Sytuacja...* (2018, s. 16–17); *Budżety...* (2018, s. 269–271).

Na wsi, podobnie jak w mieście, najwięcej gospodarstw domowych oceniło swoją sytuację materialną jako przeciętną, mniej jako bardzo dobrą, a najmniej jako złą, przy czym wyższa dynamika poprawy subiektywnej oceny sytuacji materialnej cechowała mieszkańców wsi niż miast. Mimo to na wsi częściej niż w mieście występowały trudności w finansowaniu podstawowych potrzeb. Na wsi aż 85,6% w 2006 r. i mniej w 2016 r. (70,4%) gospodarstw domowych deklarowało, że przy aktualnym dochodzie mają trudności⁸ „wiązać koniec z końcem”, zaś w miastach 76% i 59,3%. Mimo poprawy odsetek gospodarstw domowych zarówno na wsi, jak i w mieście, których dochód nie wystarczał na realizację podstawowych potrzeb, był wysoki. W 2006 r. łatwo⁹ „wiązało koniec z końcem” zaledwie 14,2% gospodarstw domowych na wsi, a w 2016 r. 29,5%. Wskaźnik ten był wyższy w przypadku miejskich gospodarstw domowych (24,2% i 40,7%). Mimo wzrostu, zarówno na wsi, jak i w mieście, odsetek gospodarstw domowych, które łatwo „wiązały koniec z końcem” był niski (*Dochody i warunki życia...* 2008, s. 74; *Dochody i warunki życia...* 2017, s. 101).

⁸ Suma trzech stopni trudności: „z wielką trudnością”, „z trudnością” oraz „z pewną trudnością”.

⁹ Suma trzech stopni: „dość łatwo”, „łatwo” oraz „bardzo łatwo”.

Mieszkańcy wsi ocenili gorzej niż mieszkańcy miast także możliwość realizacji wybranych potrzeb (ryc. 3). Analiza stopnia realizacji potrzeb wskazuje, że ludność wiejska oceniała subiektywnie swoją jakość życia jako gorszą niż ludność miejska.

Ryc. 3. Trudności w zaspokajaniu wybranych potrzeb w gospodarstwach domowych. 1 – tygodniowy wypoczynek rodziny raz w roku, 2 – jedzenie mięsa lub ryb co drugi dzień, 3 – ogrzewanie mieszkania odpowiednio do potrzeb.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS: *Dochody i warunki życia...* (2008, s. 75); *Dochody i warunki życia...* (2017, s. 103).

Difficulties in satisfying selected needs in households. 1 – one week family holiday annually, 2 – meal with meat or fish every second day, 3 – heating the house as needed.

Source: own study based on the Central Statistical Office data: *Income and living conditions...* (2008, s. 77); *Income and living conditions...* (2017, s. 103).

Podsumowanie i wnioski

Jakość życia na obszarach wiejskich jest gorsza niż w miastach, co wynika przede wszystkim z niższych dochodów mieszkańców wsi. Relacje dochodowe między wsią a miastem poprawiły się w okresie po akcesji do UE w wyniku wyższej dynamiki nominalnego wzrostu dochodów rozporządzalnych na wsi (o 106%), podczas gdy średnio w mieście analogiczny wzrost wyniósł 86%. Wyższa dynamika wzrostu dochodów rodzin wiejskich wynikała głównie z wzrostu znaczenia pracy najemnej oraz wsparcia finansowego gospodarstw rolnych w ramach WPR.

W strukturze dochodów gospodarstw domowych wzrosło znaczenie dochodów z pracy najemnej zarówno na wsi, jak i w mieście, a zmniejszyło dochodów z rolnictwa oraz ze świadczeń społecznych. Rolnictwo traci dominującą pozycję w zakresie absorpcji nakładów pracy oraz źródła dochodu w coraz większej liczbie miejscowości wiejskich, lecz ma zasadnicze znaczenie dla zachowania środowiska przyrodniczego na obszarach wiejskich. Tendencja wzrostu udziału dochodów z pracy najemnej w strukturze dochodów ludności wiejskiej jest trwała. Wzmacnia ją także migracja z miast na wieś nie tylko emerytów, ale

coraz częściej przedstawiciele wolnych zawodów i kadry kierowniczej – osób zatrudnionych w mieście, nierzadko osiągających wysokie dochody.

Gospodarstwa domowe wiejskie przeznaczają zbliżoną do miejskich gospodarstw część swoich dochodów na realizację potrzeb (w 2017 r. 72% wobec 74%). Większe dysproporcje występują w udziale wydatków na żywność w wydatkach ogółem (27% wobec 23%), który jest jednym z ważniejszych wyznaczników dobrobytu. Mieszkańcy wsi przeznaczali większy niż mieszkańcy miast odsetek wydatków na zaspokojenie potrzeb podstawowych (żywność, odzież i obuwie oraz transport i łączność); mniejszy – na potrzeby wyższego rzędu (edukację, rekreację i kulturę). W latach 2006–2017 zmniejszyły się dysproporcje poziomu wydatków między wsią a miastem.

Na wsi gorsze niż w mieście jest wyposażenie mieszkań w podstawowe instalacje techniczne (głównie kanalizacyjne i gazowe) oraz dobra trwałego użytkowania, zwłaszcza nowoczesne (Internet, TV satelitarna i kablowa). Na terenach wiejskich w porównaniu z miejskimi gorsze są warunki infrastruktury drogowej i komunikacyjnej, przez co ich mieszkańcy mają bardziej utrudniony dostęp do usług i nowoczesnych technologii. Z drugiej jednak strony wieś stanowi unikatowe środowisko przyrodnicze i krajobraz, które przyczyniają się do większego komfortu życia na wsi m.in. ze względu na te walory.

Przyjmując poziom i zmiany dochodów oraz wydatków, warunków mieszkaniowych oraz infrastruktury technicznej jako podstawowe wskaźniki jakości życia członków gospodarstw domowych, można – na podstawie przeprowadzonego badania – wnioskować, że w okresie po akcesji Polski do Unii Europejskiej nastąpiła poprawa jakości życia ludności wiejskiej w większym stopniu niż miejskiej. Nadal jednak pozostają znaczące dysproporcje na niekorzyść wsi. Największe dysproporcje występują w porównaniu z mieszkańcami największych miast.

Mieszkańcy wsi oceniają subiektywnie jakość swojego życia gorzej niż ludność miejska; jako gorszą oceniają też możliwość realizacji potrzeb. W ocenie jakości życia nie były uwzględniane środowiskowe i klimatyczne walory obszarów wiejskich.

Na obszarach wiejskich niezbędna jest poprawa wyposażenia w infrastrukturę drogową, wodną, kanalizacyjną i gazową, co nie tylko ułatwi codzienność życia ich mieszkańców, ale przyczyni się do powstania wielu nowych miejsc pracy, głównie w usługach, handlu oraz w małych i średnich przedsiębiorstwach. Zmniejszenie dystansu jakości życia między wsią i miastem wymaga szeroko rozumianego zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich. Jakość życia jest bowiem nadrzędnym celem koncepcji zrównoważonego rozwoju.

Bibliografia

- Borys T.**, 2015, *Typologia jakości życia i pomiar statystyczny*, Wiadomości Statystyczne, 7, s. 1–17. *Budżety gospodarstw domowych*, kolejne lata od 2007 do 2018 r., GUS, Warszawa.
- Ciszak P.**, 2018, *Standard życia w Polsce dynamicznie się poprawia*, artykuł z dnia 12.07.2018, <https://manager.money.pl/wiadomosci/artukul/jakosc-zycia-seda-standard-zycia-w-polsce> (...) html [dostęp 09.01.2019 r.].
- Chmielewska B.**, 2013, *Ekonomiczno-społeczna sytuacja gospodarstw domowych rolników po akcesji Polski do Unii Europejskiej*, Studia i Monografie, 158, IERIGŻ-PIB, Warszawa.
- Definicja zdrowia i jakości życia wg WHO*, <http://gabinetzdrowia.net.pl/definicja-zdrowia-i-jakosci-zycia-wg-who.php> [dostęp dnia 17.03.2016 r.].

- Diagnoza Społeczna. Warunki i jakość życia Polaków*, 2009, (red.) J. Czapieński, T. Panek, Wyższa Szkoła Finansów i Zarządzania, Warszawa, s.14–15.
- Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2006 r.)*, 2008, GUS, Warszawa.
- Dochody i warunki życia ludności Polski (raport z badania EU-SILC 2016 r.)*, 2017, GUS, Warszawa.
- Efekty 10 lat Wspólnej Polityki Rolnej UE w Polsce*, ARiMR, maszynopis, <http://www.arimr.gov.pl/aktualności/artykuly/efekty-10-lat-wspolnej-polityki-rolnej-ue-w-polsce> [dostęp 15.09.2015 r.].
- Gałęski B.**, 1977, *Styl życia i jakość życia – próba systematyzacji pojęć*, *Studia Socjologiczne*, 1, s. 31–50.
- Golinowska S.**, 2011, *O spójności, kapitale społecznym oraz europejskiej i polskiej polityce spójności*, *Polityka Społeczna*, 5–6, s. 13–21.
- Jakość życia w Polsce. Edycja 2017*, autorzy opracowania: M. Bendowska, A. Bieńkuńska, P. Luty, K. Sobiestjański, J. Wójcik, GUS, Warszawa, s. 4–26.
- Janik M.**, 2018, *Wyniki tego rankingu ścięły nas z nóg. Jakość życia poprawia się w Polsce, jak nigdzie indziej*, artykuł z dnia 12 lipca 2018 r., <https://innpoland.pl/144869,jakosc-zycia-w-polsce-awansujemy-w-rankingu-boston-consulting-group> [dostęp 18.12.2018 r.].
- Kaleta A.**, 1988, *Jakość życia młodzieży wiejskiej*, Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Toruń.
- Obszary wiejskie w Polsce w 2016 r.*, 2017, GUS, Warszawa, aneks tabelaryczny.
- Panek T.**, 2015, *Hierarchiczny model pomiaru jakości życia*, *Wiadomości Statystyczne*, 6, s. 1–22.
- Ranking zawodów deficytowych i nadwyżkowych w mieście stołecznym w Warszawie 2017*, 2018, Urząd m. st. Warszawy, Warszawa, s. 1–29.
- Rocznik Statystyczny 2016*, 2017, GUS, Warszawa.
- Rocznik Statystyczny 2018*, 2019, GUS, Warszawa.
- Rybczyńska D.**, 1995, *Jakość Życia pokolenia wstępującego*, WSP, Zielona Góra.
- Słaby T.**, 2007, *Poziom i jakość życia*, [w:] T. Panek, A. Szulc (red.), *Statystyka społeczna*, Warszawa, s. 99–130.
- Sampolska-Rzechuła A.**, 2013, *Jakość życia jako kategoria ekonomiczna*, *Folia Pomeranae Universitatis Technologiae Stetinensis, Oeconomica*, 301, 71, s. 127–140.
- Stan i struktura bezrobocia na wsi w 2016 roku*, Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej, Departament Rynku Pracy, Warszawa, maszynopis z dnia 30.06.2017.
- Sytuacja gospodarstw domowych w 2003 r. w świetle wyników badań budżetów gospodarstw domowych*, brak daty, Informacja sygnałna GUS.
- Sytuacja gospodarstw domowych w 2004 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, brak daty, maszynopis GUS.
- Sytuacja gospodarstw domowych w 2006 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, 2007, Notatka informacyjna GUS.
- Sytuacja gospodarstw domowych w 2009 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, 2010, Informacja sygnałna GUS, aneks tabelaryczny.
- Sytuacja gospodarstw domowych w 2017 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, 2018, Informacje sygnałne, 100 lat GUS, s. 10.
- Sytuacja społeczno-ekonomiczna gospodarstw domowych w latach 2000–2011. Zróżnicowanie Miasto-Wieś*, 2013, GUS, Warszawa, s. 142.
- Szukielój-Bieńkuńska A.**, 2015, *Pomiar jakości życia w statystyce publicznej*, *Wiadomości Statystyczne*, 7, s. 1–17.
- Tobiasz-Adamczyk B.**, 1996, *Jakość życia w naukach społecznych i medycynie*, *Sztuka Leczenia*, 2, s. 33–40.

- Trzebiatowski J.**, 2011, *Jakość życia w perspektywie nauk społecznych i medycznych – systematyzacja ujęć definicyjnych*, Hygeia Public Health, 46 (1), s. 25–31.
- Ubóstwo w Polsce w 2010 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, 2011, GUS, Departament Badań Społecznych i Warunków Życia, Informacja sygnałna, Materiał na konferencję prasową w dniu 26.07.2011 r.
- Wyniki standardowe uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w polskim FADN w 2005 roku*, 2006, opracował zespół: L. Goraj, S. Mańko, D. Osuch, R. Płonka, Polski FADN, IERiGŻ, Warszawa.
- Wyniki standardowe 2016 uzyskane przez gospodarstwa rolne uczestniczące w polskim FADN*, 2017, opracował zespół: Z. Floriańczyk, D. Osuch, R. Płonka, Polski FADN, IERiGŻ, Warszawa.
- Wysocka E.**, 2014, *Jakość życia jako kategoria pedagogiczna – doświadczenie życia przez młode pokolenie w perspektywie teoretycznej*, Chowanna 1, s. 21–43. Artykuł opracowany do udostępnienia w Internecie przez Muzeum Historii Polski, umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, dostęp 17.03.2016 r.
- Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2016 r. (na podstawie badania budżetów gospodarstw domowych)*, 2017, Opracowanie sygnałne GUS.
- Zasięg ubóstwa ekonomicznego w Polsce w 2017 r.*, 2018, Informacje sygnałne GUS.
- Zegar J.St.**, 2015, *Przesłanki i uwarunkowania zrównoważonego rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich*, [w:] J.St. Zegar (red.), *Z badań nad rolnictwem społecznie zrównoważonym*, 31, Monografie PW 2015–2019, 6, IERiGŻ-PIB Warszawa, s. 25–43.

Summary

The purpose of the study is to assess changes concerning main determinants of rural and urban inhabitants' life quality in the period after Poland's accession to the European Union (years 2006–2017). The study was conducted basing on results of the European Survey on Income and Living Conditions (EU-SILC) and household budgets of the Central Statistical Office of Poland. Assessment of rural population's life quality was based on indicators characterizing the unbiased living conditions (income, expenses, infrastructure, environment, housing and furnishings) as well as subjective evaluation. However, in assessing the life quality, environmental and climatic advantages of rural areas were not taken into account. Basic indicators relate to individuals or households. Life quality in rural areas is lower than in urban ones, which is primarily due to inferior income of rural residents. Furthermore, the level of expenditure is lower, mainly regarding high rank needs. Rural areas are characterized by lower equipment in basic technical infrastructure and durable – especially modern goods – in comparison to urban areas. Inhabitants of rural areas subjectively assess their life quality to be worse than the urban population. They also believe that possibility of satisfying their needs is lower than in cities.

Key words: life quality, rural areas, urban areas, households, housing infrastructure.